

Primerjava subjektivne ocene razumljivosti govora petletnega otroka z rezultati presejalnega testa

Comparison of the subjective evaluation of speech intelligibility of a five-year-old child with the results of a screening test

Mojca Muznik

Izvleček

Izhodišča: V Sloveniji je v sklopu zdravstvenega programa preventivnih pregledov otrok in mladostnikov pri 5-letnem otroku predviden tudi preventivni logopedski pregled. S tem pregledom ugotavljamo, ali otrok odstopa na področju govornojezikovnega razvoja od celotne populacije. V kolikor se odkrije odstopanje, se staršem svetuje logopedska obravnava otroka. Uspešnost teh obravnav je odvisna od tega, kako starši subjektivno ocenjujejo razumevanje otroka ter tudi, ali se sami zavedajo prisotnosti govornojezikovnih težav.

Material, preiskovanci in metode: V raziskavo je bilo vključenih 64 enojezičnih otrok v starosti med 4 in 5 let, ki so se med oktobrom 2022 in junijem 2023 udeležili preventivnega logopedskega pregleda v Zdravstvenem domu Nova Gorica. Otrokov govor je bil posnet, analiziran, starši pa so izpolnili Lestvico razumljivosti govora v vsakdanjem življenju (*angl.* Intelligibility in Context Scale, ICS) ter odgovorili na še 2 dodatni vprašanji (1).

Namen in rezultati: Namen je prikazati pomembnost povezave med subjektivno in objektivno oceno govora otroka. Izkazala se je nizka, vendar pozitivna korelacija ujemanja med mero razumljivosti ter subjektivno oceno staršev (Pearsonov koeficient 0,352).

Zaključek: Glede na dobljeni rezultat bi bilo potrebno starše otrok v predšolskem obdobju še bolj ozavestiti o pomenu razumljivosti otrokovega govora in o morebitni prisotnosti govornojezikovnih težav.

Gljučne besede: razumljivost govora, subjektivna ocena staršev, preventiva.

Abstract

Introduction: In Slovenia, as part of the health program of preventive examinations for children and adolescents, a preventive speech therapy examination is also provided for when the child is five years old. With this examination, we determine whether the child deviates in the area of speech and language development. If a deviation is detected, the child's parents are advised to continue speech therapy treatments. The success of the mentioned treatments depends on how the parents subjectively assess the child's understanding and whether they are aware of the presence of speech and language problems

Material, subjects and methods: 64 monolingual children between the ages of 4 and 5 were included in the research, who attended a preventive speech therapy examination at the Nova Gorica Health Center between October 2022 and June 2023. The child's speech was recorded and transcribed, and the parents completed the Intelligibility in Context Scale (ICS) (1) and answered two additional questions.

Purpose and results: The purpose is to show the importance of the connection between the subjective and objective assessment of the child's speech. A low but positive correlation was found between the measure of comprehensibility and the subjective assessment of the parents (Pearson coefficient 0.352).

Conclusion: Based on the results obtained, parents of children in the preschool period should be made even better aware of the importance of the intelligibility of the child's speech and the possible presence of speech-language problems.

Key words: speech intelligibility, subjective assessment of parents, prevention.

Uvod

Otrok gre v svojem razvoju skozi različne predvidene mejnike govora. Po avtorici Marjanovič Umek v 1. mesecu otrok na področju vokalizacije in govora veliko cvili, joka in izvaja nekaj samoglasnikov. Pri 3 mesecih uporablja različnih jok, odvisen od situacije, prisotnih pa je nekaj ponavljajočih se glasov in gruljenje. Pri 5 mesecih starosti se pojavijo bebljanje, vokalne igre, prisotnih je mnogo ponavljajočih se glasov, osvoji vse samoglasnike in nekatere soglasnike (m, k, g, p, b). Ko je otrok star 7 mesecev, se pojavijo razlike v načinu bebljanja ter v glasu in ritmu, soglasnikom pa doda še nekatere glasove (d, t, n in v). V starosti 9 mesecev je prisoten jok za pridobivanje pozornosti ter pojav zlogov »baba«, »mama«, »dada«, ki so del vokalnih iger. Pri 11 mesecih pa je prisotno že posnemanje glasov in pravilno število zlogov, prisotnega je manj joka. Pri 13 mesecih otrok izgovori prvo besedo, ki je vezana na znane predmete, preproste prošnje in rutinske dejavnosti. Med 1. in 2. letom otrok »žlobudra« (nerazumljiv žargon), napreduje pa v artikuliranju, zna poimenoovati več predmetov, prisotne je veliko eholalije. Med 2. in 3. letom starosti poskuša otrok z novimi glasovi, vendar artikuliranje zaostaja za besednjakom, 50–57 % besed je že razumljivih, pogosto pa izpušča zadnje soglasnike, a »žlobudranje« upada. V starosti med 3. in 4. letom se razumljivost povedanega približuje že 100 %, pogosto pa je pomanjkljivo artikuliranje glasov l in r. Med 4. in 6. letom starosti pa bi moral biti govor tekoč, sintaksa pa naj bi bila ustrezna pri 6 letih (2).

Leta 2000 je bila v tujini opravljena raziskava na področju razumljivosti govora otroka. Na vzorcu 48 otrok so prišli do zaključka, da je pri otroku, starem 4 leta in več, možni kazalnik govornih težav, če je razumljivost njegovega govora manj kot 66-odstotna (3).

Še ena raziskava, ki je bila leta 2021 izvedena na vzorcu 538 otrok poroča, da je delež razumljivosti posamezne

besede v otrokovem govoru med 31. in 49. mesecem starosti 50 odstotna med 49. in 87. mesecem je pričakovati 75-odstotno razumljivost, starostni razpon za 90-odstotno razumljivost otrokovega govora pa se giblje med 83 in 120 meseci. Pri otrocih s tipičnim razvojem je prišlo do precejšnje razlike v deležu razumljivosti, pričakuje pa se, da mora biti otrokov govor do 48. meseca vsaj 50-odstotno razumljiv (4).

Pričakuje se tudi, da bo do vstopa v šolo razumevanje otrokovega govora že skoraj v celoti popolno. Če do tega ne pride, ima lahko otrok v času šolanja tudi bralno-zapisovalne težave.

V Pravilniku o spremembah Pravilnika za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni je v 2. členu tudi predpisan preventivni logopedski pregled v starosti 5 let (5). Pregled obsega diagnostične postopke pri ugotavljanju govornojezikovnih sposobnosti in komunikacije: pregled artikulacije (izgovorjave), gramatike (slovnice), sintakse (skladnje), semantike (pomenoslovja) in oceno komunikacije (6).

Za bolj natančen vpogled v razumljivost otrokovega govora in hitro preverjanje fonoloških procesov pa je predpisan Presejalni preskus 50 besed instrumenta za ocenjevanje fonološkega razvoja v slovenščini (7, 8). Preskus zajema 50 besed, ki se razlikujejo glede na: 1. semantične sklope, 2. število zlogov, 3. soglasniške sklope. Otrok mora poimenoovati 50 tarčnih slik. Govor se posname, nato transkribira in analizira. Preskus nudi analizo posameznih glasov, zlogov, soglasniških sklopov in realizacije celotne besede (1 točka za izgovor, značilen za odraslega govorca, 0 točk, če izgovor ni značilen). V procesu komunikacije z otrokom pa ni pomembno samo to, da otrok besedo izgovori, pač pa predvsem to, v kolikšni meri je otrokov govor razumljiv za sogovornika.

Za oceno govorne razumljivosti so avtorice McLeod, Harrison in McCormack razvile Lestvico razumljivosti govora v vsakdanjem življenju (*angl.* Intelligibi-

lity in Context Scale, ICS). V slovenski jezik sta jo leta 2012 prevedli D. Kogovšek in M. Ozbič (1). Vprašalnik zajema anamnestične podatke ter 7 postavk:

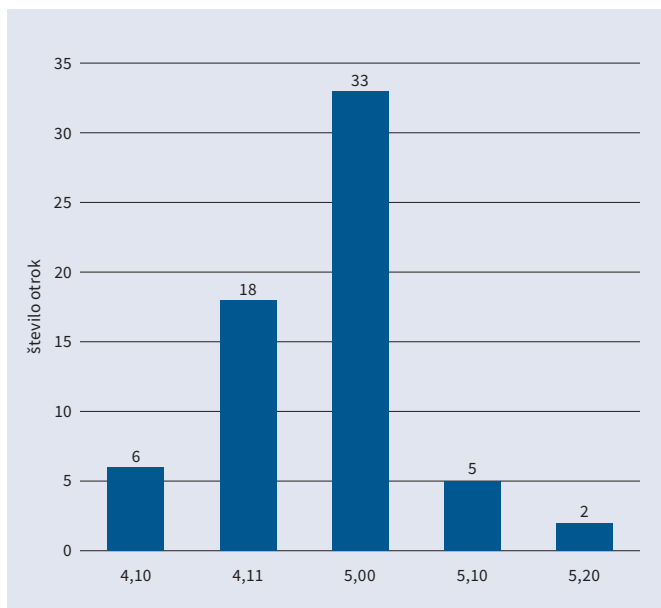
1. Ali vi razumete govor svojega otroka?
2. Ali ožji člani vaše družine razumejo govor vašega otroka?
3. Ali člani razširjene družine razumejo govor vašega otroka?
4. Ali otrokovi prijatelji razumejo govor vašega otroka?
5. Ali drugi znanci razumejo govor vašega otroka?
6. Ali otrokovi učitelji in vzgojitelji razumejo govor vašega otroka?
7. Ali ostali neznanci razumejo govor vašega otroka?

Na vprašanja se odgovarja po 5-stopenjski lestvici (1 pomeni najmanj, 5 pomeni največ), vrednost se obkroži.

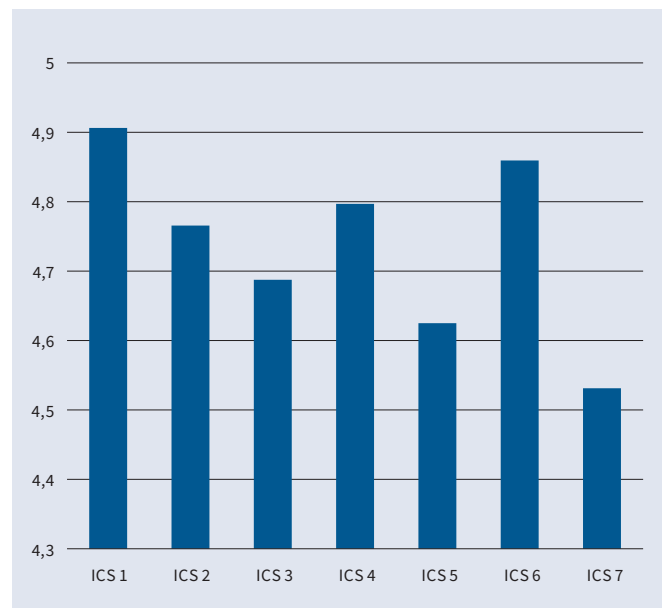
Prvo raziskavo v Sloveniji na tem področju je opravila avtorica Ozbič, ki jo je opisala v članku Ocenjevalna lestvica razumljivosti otrok kot pripomoček za hitro in zanesljivo oceno otrokove govorne učinkovitosti (9). V članku avtorica ugotavlja, da je ICS koristen pripomoček za subjektivno oceno otrokove govorne razumljivosti v vsakodnevem življenju in komplementarni pripomoček za oceno vsakodnevnih sporazumevalnih situacij z različnimi otrokovimi sogovorniki (9).

Namen in cilj raziskave

V raziskavi avtorice Ozbič je bil zajet širši vzorec otrok. Nas pa je zanimalo, kakšna je primerjava subjektivne ocene razumevanja govora otroka z rezultati presejalnega testa pri petletnikih z vidika subtilnosti staršev za otrokove govornojezikovne težave. Namen raziskave je bil prikazati pomembnost povezave med subjektivno in objektivno oceno govora otroka, ozaveščanje

SLIKA 1. STRUKTURA VZORCA GLEDE NA STAROST OTROK.
FIGURE 1. THE STRUCTURE OF THE SAMPLE BY THE CHILDREN'S AGE.

SLIKA 2. POVPREČJE SUBJEKTIVNIH OCEN NA LESTVICI ICS.
FIGURE 2. MEAN SUBJECTIVE SCORES ON THE INTELLIGIBILITY IN CONTEXT SCALE.

staršev o otrokovi možni slabši govorni razumljivosti ter vpliv na fonološko zavedanje. Fonološko zavedanje je razumevanje, da je govorjeni jezik sestavljen iz manjših sestavnih delov (10). Cilj raziskave je bil najprej ugotoviti subjektivno oceno staršev petletnika o tem, koliko razumejo otroka različni sogovorniki ter to oceno primerjati z rezultatom analize razumljivosti govora otroka na preizkusu.

Metode

Vzorec

V raziskavi, ki je trajala od oktobra 2022 do vključno junija 2023, je sodelovalo 64 enojezičnih otrok, starih 4,1–5,02 let iz goriške regije. V raziskavi so sodelovali otroci ob preventivnem logopedskem pregledu petletnikov v Zdravstvenem domu Nova Gorica, katerih starši so se odzvali povabilu. Vzorec je zajemal otroke rednega predšolskega programa brez pridruženih

patologij. Vključenih je bilo 28 deklic (44 %) in 36 dečkov (56 %).

Raziskava je bila opravljena v skladu z načeli Helsinško-Tokijske deklaracije. Vsi preiskovanci in njihovi starši so se strinjali z vključitvijo v raziskavo in so svobodno podpisali soglasje za vključitev. Komisija za medicinsko etiko pri Ministrstvu za zdravje je odobrila vlogo pod številko 0120-420/2022/3.

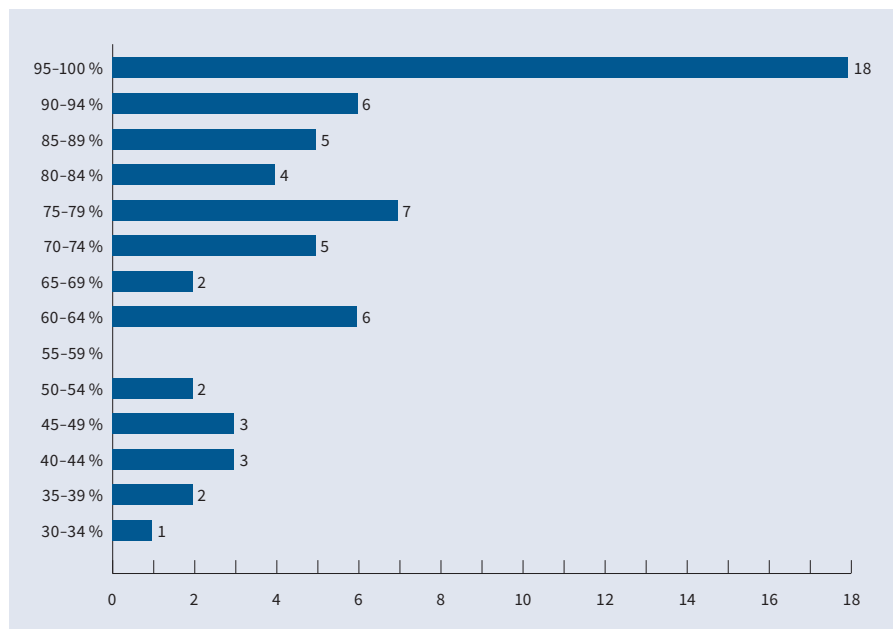
Instrumenti

Starši oz. zakoniti skrbniki so reševali ICS. Z obkrožanjem ustrezne številke na lestvici od 1 (nikoli) do 5 (vedno) so odgovorili na 7 vprašanj. Za vrednotenje razumljivosti otrokovega govora je bilo izračunano povprečje števila točk obkroženih odgovorov. To povprečje nam je v raziskavi služilo kot numerični podatek za subjektivno oceno razumljivosti otrokovega govora.

Za poimenovanje 50 besed in analizo razumljivosti otrokovega govora pa je bil uporabljen Instrument za ocenjevanje fonološkega razvoja v slovenščini – pre-

sejalni preskus (7,8). Govor posameznega otroka smo najprej posneli. Nato je sledilo ponovno poslušanje posnetka in zapisovanje izgovorjave (transkripcija govora) ter analiziranje po predlogi Presejalnega preskusa 50 besed. Uporabili smo poglavje na strani 9 in 10: Analiza I: ujemanje celotne besede. Na podlagi transkripcije je bila izračunana mera govornega ujemanja (*angl.* Whole Word Matching, WWM), kar pomeni stopnjo ujemanja izgovorjave v primerjavi z izgovorjavo odraslega govorca. Glede na to, da so 5-letni otroci še v fazi razvoja govora, se je mera ujemanja opravila s 3-točkovno lestvico: a) 1 točka: popolno ujemanje, glede na odraslo osebo; b) ½ točke: otrok ima težave pri artikulaciji glasov /r/, sičnikov in šumnikov (/r/, sičniki in šumniki se najkasneje izpopolnijo v otrokovi izgovorjavi; upoštevamo nadomeščanje glasu /r/ z glasom /l/ ter nepopolno ločevanje sičnik-šumnik); c) 0 točk: nepopolno ujemanje, glede na odraslo osebo.

Poleg anamnestičnih podatkov in lestvice so starši odgovorili na še 2 dodatni vprašanji: 1. Ali vas kaj skrbi

SLIKA 3. DELEŽ RAZUMLJIVOSTI GOVORA OTROKA.
FIGURE 3. THE PROPORTION OF INTELLIGIBILITY OF THE CHILD'S SPEECH.

glede otrokovega govora? in 2. Ali se vam zdi otrokov govor nerazumljiv? V kolikor je bil odgovor pritrdilen, so zapisali še obrazložitev.

Rezultati

Na Sliki 1 prikazujemo rezultat anamnestičnega vprašalnika, ki je pokazal, da je bilo od 64 otrok 6 otrok, starih 4,10 let, 18 otrok starih 4,11 let, 33 otrok, starih 5,00 let, 5 otrok, starih 5,01 let in 2 otroka, ki sta bila stara 5,02 let.

Vprašalnik ICS je v 77 % izpolnila mati in v 23 % oče. Na Sliki 2 vidimo povprečje odgovorov staršev, podanih na 5-stopenjski lestvici ICS. Starši ocenjujejo, da otroka najbolje razumejo sami (postavka 1) – povprečna ocena je 4,91; sledi, da ga najbolje razumejo otrokovi učitelji in vzgojitelji (postavka 6) – povprečna ocena je 4,86; nato otrokovi prijatelji (postavka 4) – povprečna ocena 4,80; ožji člani (postavka 2) ga razumejo s povprečno oceno 4,77; člani razširjene družine (postavka 3) razumejo otro-

kov govor s povprečno oceno 4,69. Po oceni staršev otrokov govor najslabše razumejo znanci (postavka 5) s povprečno oceno 4,63 in ostali neznanci (postavka 7) s povprečno oceno 4,53.

Razumljivost govora otroka je prikazana z odstotnim deležem WWM. Med 95 % in 100 % ujemanja govora v primerjavi z govorom odraslega govornika je bilo 18 otrok (28 %), med 90 % in 94 % je bilo 6 otrok (9 %), med 85 % in 89 % je bilo 5 otrok (8 %), med 80 % in 84 % so bili 4 otroci (6 %), med 75 % in 79 % je bilo 7 otrok (11 %), med 70 % in 74 % je bilo 5 otrok (8 %), med 65 % in 69 % sta bila 2 (3 %), med 60 % in 64 % jih je bilo 6 (9 %), med 55 % in 59 % ni bilo nobenega, med 50 % in 54 % sta bila 2 otroka (3 %), med 45 % in 49 % so bili zopet 3 otroci (5 %), med 40 % in 44 % so bili 3 otroci (5 %), med 35 % in 39 % sta bila 2 otroka (3 %) in med 30 % in 34 % je bil 1 otrok (2 %).

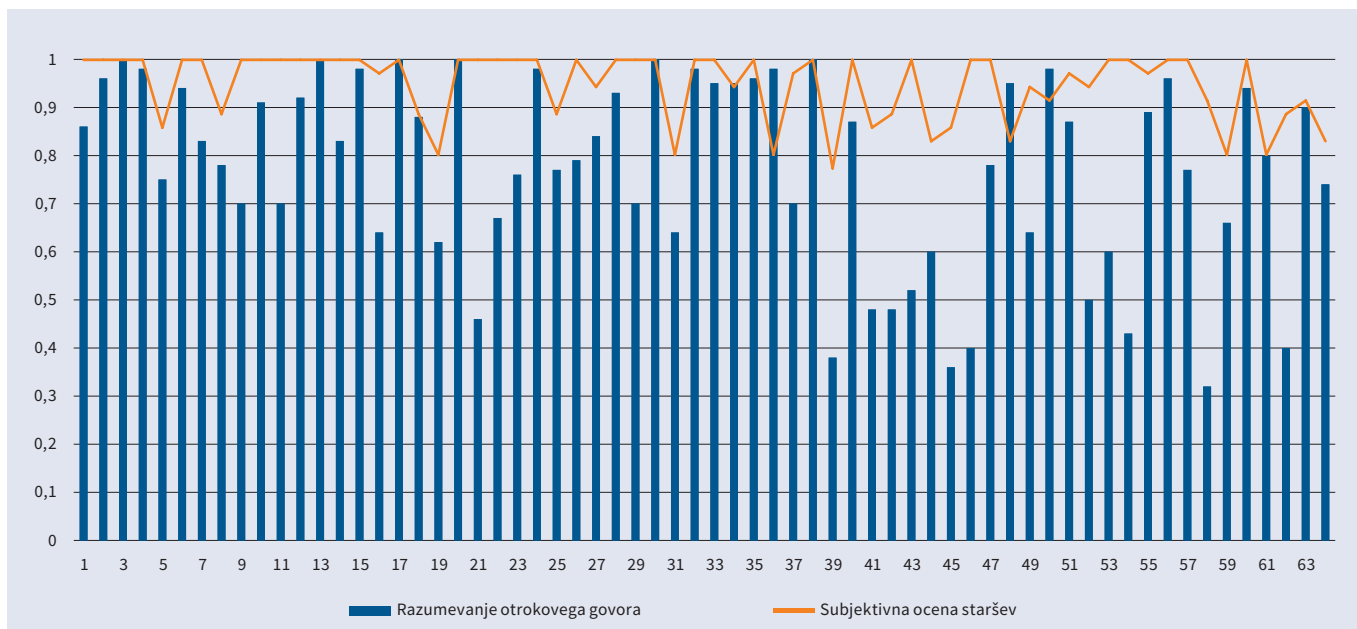
Na Sliki 3 vidimo, da je bilo za delež razumljivosti otrokovega govora na Presejalnem preskusu 50 besed instrumenta za ocenjevanje fonološkega

razvoja v slovenščini (7) 40 od skupno 64 otrok z rezultatom nad 75 % razumljivosti, kar je 63 % otrok, ki so sodelovali v raziskavi.

V nadaljevanju nas je zanimala primerjava subjektivne ocene otrokovega govora z rezultati presejalnega testa.

Iz Slike 4 izhaja, da je subjektivna ocena staršev (oranžna črta) na splošno višja, kot je razumljivost govora otrok na presejalnem testu (modri stolpci). Starši namreč razumljivost otrokovega govora ocenjujejo vidno bolje, kot so otroci sami pokazali s testom. V 4 primerih se ocena staršev in rezultat na presejalnem testu razlikujeta za več kot 50 %, saj so starši svojega otroka veliko bolje ocenili (stolpci 21, 46, 54, 58). V drugih 4 primerih pa so starši sami otroka slabše subjektivno ocenili, kot je bila razumljivost govora otroka v resnici (stolpci 34, 36, 48 in 50).

Zanimivi so tudi odgovori staršev o zaskrbljenosti glede otrokovega govora. Na vprašanje »Ali vas kaj skrbi glede otrokovega govora?« je 79 % staršev

SLIKA 4. PRIMERJAVA DELEŽA NA LESTVICI ICS Z RAZUMEVANJEM OTROKOVEGA GOVORA.

FIGURE 4. COMPARISON OF THE PERCENTAGE ON THE ICS WITH THE INTELLIGIBILITY OF THE CHILD'S SPEECH.

odgovorilo, da jih ne skrbi, 21 % pa je odgovorilo pritrdilno (matere so bile bolj zaskrbljene kot očetje). Navajali so težave z izgovorjavo določenih glasov ali motnje ritma in tempa govora. Na vprašanje »Ali se vam zdi otrokov govor nerazumljiv?« je 89 % staršev odgovorilo nikalno, 11 % pa se jim je otrokov govor zdel nerazumljiv. Nerazumljivost pripisujejo težavam na področju artikulacije posameznih glasov.

Interpretacija rezultatov

V raziskavi smo ugotavljali ujemanje subjektivne ocene staršev z rezultati presejalnega testa. Pearsonov koeficient korelacije je 0,352. Ujemanje je pozitivno, a nizko; v zgornjem polju nizke korelacije na meji s statistično pomembnostjo korelacije.

Iz grafa primerjave rezultatov subjektivne ocene in deleža razumljivosti govora vidimo, da se starši (pre)malo zavedajo pomena optimalnega govornojezičnega razvoja otroka v predšolskem

obdobju in morebitnih govornih težav pri otroku v tem obdobju. Že samo na osnovi te ugotovitve smemo poudariti, kako pomemben je pregled pri logopedu, ki je predviden v 5. letu starosti. Če so prisotni odkloni na govornojezičnem področju, lahko prav logoped predstavi staršem prva navodila in svetuje delo z otrokom doma do prve individualne obravnave otroka pri logopedu. Izgovori, kot so npr. »saj je še majhen«, »do šole se bo samo popravilo«, »dajmo mu čas« ipd., v določeni meri sicer res veljajo (če je otrok v fazi menjave prednjih zob). Največkrat pa se otrokova izgovorjava sama po sebi sploh ne popravi.

Drugi pomemben razlog za utemeljenost preventivnega logopedskega pregleda je, da se ob vstopu v šolo pričakuje, da bo otrok znal izgovarjati vse glasove slovenskega jezika. Iz tega sledi, da je nujno že v predšolskem obdobju dosledno spremljati otrokov govornojezični razvoj in korigirati morebitna odstopanja od pričakovanega s pomočjo usposobljenega strokovnjaka (logopeda).

Zaključek

Starši so v prvih letih življenja pomemben otrokov sogovorec. Predvsem mati igra pri tem najbolj pomembno vlogo, saj se med njo in otrokom vzpostavi posebna povezava. Mati se odziva na otrokovo vokalizacijo in geste, otrok pa ob tem odkriva vlogo jezika. Nauči se, da imajo vokalizacija in geste komunikacijski pomen. Prizadevanje tako enega kot drugega, da bi komunicirala med seboj, je velika spodbuda za ustvarjanje prilagoditev med obema. To povzroči, da mati prilagaja svoje obnašanje in govor situaciji (11). Prav zaradi te pomembne povezave običajno starši tudi bolje ocenjujejo lastnega otroka.

Do odklonov pri subjektivni oceni govora otroka s strani staršev in rezultati presejalnega testa prihaja tudi zato, ker dobro poznajo lastnega otroka, so čustveno povezani z njim, razumejo pomen po otrokovo izgovorjenih besed; del odklona pa lahko pripišemo tudi situaciji testiranja oz. ocenjevanja. Običajno so odkloni manjši.

Pogosteje se zgodi, da so za težave na govornojezikovnem področju bolj zaskrbljene matere kot pa očetje. Kljub vsemu pa se temelji govora postavi-jo v lastni družini, torej v komunikaciji s starši oz. v ožjem socialnem krogu. Zelo pomembno je, da vseskozi z otrokom govorimo, kot bi se pogovarjali z odraslo osebo. Seveda z besednjakom, ki ga otrok lahko razume. Enako kot za siceršnji razvoj, je tudi za govornojezikovni razvoj neizogibno, da si starši vzamejo dovolj časa za svojega otroka, mu veliko pripovedujejo, z njim listajo knjige in iz njih berejo pravljice, skupaj poslušajo zgodbe, kažejo, se smeji-jo, pojejo, plešejo ipd.

Raziskava je pokazala, da je občutljivost staršev na morebitna odstopanja od pričakovane razumljivosti otrokovega govora zelo pomembna. V izogib morebitnim kasnejšim (tudi bralno-zapisovalnim) težavam je zelo pomembno, da spremljajo otrokov fonološki razvoj, ga spodbujajo in poiščejo ustrezno logopedsko pomoč, če se pokažejo težave.

Literatura

1. Kogovšek D, Ozbič M. Lestvica razumljivosti govora v vsakdanjem življenju: slovenščina (2012). Dosegljivo na: https://cdn.csu.edu.au/___data/assets/pdf_file/0009/400005/ICS-Slovenian.pdf.
2. Marjanovič Umek L, et al. Govorni razvoj dojenčka in malčka v Razvojna psihologija. Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete. 2009: 218–9.
3. Gordon-Brannan M, Hudson B. Intelligibility/Severity Measurements of Prekindergarten Children's Speech. American Journal of Speech-Language Pathology 2000; 9: 141–50.
4. Hustad CK, et al. Intelligibility growth between 30 and 119 months. ASHA journals. Journal contribution; 2021. Dosegljivo na: <https://doi.org/10.23641/asha.16583426.v1/>.
5. Dosegljivo na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebinska/2021-01-1157/pravilnik-o-spremembah-pravilnika-za-izvajanje-preventivnega-zdravstvenega-varstva-na-primarni-ravni/>.
6. Dosegljivo na: <https://zdaj.net/casovnica-preventivnih-pregledov/5-leto-preventivni-logopedski-pregled/>.
7. Ozbič M, Kogovšek D, Košir S, Stemberger JP, Bernhardt BM. Presejalni preskus 50 besed instrumenta za ocenjevanje fonološkega razvoja v slovenščini (2020). Dosegljivo na: https://phonodevelopment.sites.olt.ubc.ca/files/2020/02/Sloven%C5%A1cina_PRE-SKUS-za-ocenjevanje-fonolo%C5%A1kega-razvoja_Slovenian-Phonology-Screener_Guide-analyses_Ozbi%C4%8D-et-al_2020.pdf

8. Ozbič M, Kogovšek D, Košir S, Stemberger JP, Bernhardt BM. Instrument za ocenjevanje fonološkega razvoja v slovenščini – presejalni preskus (osnovni nabor 50 besed). Dosegljivo na: https://phonodevelopment.sites.olt.ubc.ca/slovenscina_slikovno-gradivo_instrument-za-ocenjevanje-fonoloskegarazjova_phonology_screener_images_2020/.
9. Ozbič, M. Ocenjevalna lestvica razumljivosti otrok kot pripomoček za hitro in zanesljivo oceno otrokove govorne učinkovitosti. Slov Pediatr 2023; 30: 66–73.
10. Dosegljivo na: <https://www.center-motus.si/fonolosko-zavedanje-kako-ga-razvijati/>.
11. Kranjc S. Razvoj govora predšolskih otrok. Ljubljana: Znanstveni inštitut filozofske fakultete; 1999.

Mojca Muznik, prof. logopedije
Center za duševno zdravje otrok in mladostnikov,
Zdravstveni dom Nova Gorica,
Osnovno varstvo,
Nova Gorica, Slovenija
mojca.muznik@zd-go.si

prispelo / received: 3. 1. 2024
sprejeto / accepted: 26. 1. 2024

Muznik M. Primerjava subjektivne ocene razumljivosti govora petletnega otroka z rezultati presejalnega testa. Slov Pediatr 2024; 31(1): 23–28. <https://doi.org/10.38031/slovpediatr-2024-1-04>.